

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

УДК 32-027.3:[141.132:141.78:82-3]

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.2.4>**Власова Тетяна Іванівна**

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філології та перекладу
Дніпровського національного університету залізничного транспорту
імені академіка Всеволода Лазаряна
orcid.org/0000-0001-5040-5733

Новокшоновна Наталія Олександрівна

аспірантка кафедри філології та перекладу
Дніпровського національного університету залізничного транспорту
імені академіка Всеволода Лазаряна
вул. Лазаряна 2, Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0002-0289-1455

КРИЗА ПОЛІТИК ІНТЕЛЕКТУАЛІВ У «ПОСТ»-ПОСТМОДЕРНІ ХХІ СТОЛІТТЯ

На початку ХХІ ст. безумовна зміна критичного дискурсу інтелектуалів як соціокультурної і політичної еліти суспільства призводить, з одного боку, до зниження різноманітних ризиків і загроз, але, з іншого – до дегламуризації образу інтелектуала як такого. Теоретики, що схиляються до метамодерністських поглядів та ідей поп-philosophy, критично переосмислюючи функціональність постсучасних інтелектуалів, звинувачують їх у тому, що вони приділяють основну увагу класичним підходам до філософських абсолютів: останнє являє собою якийсь відхід від традиційної концептуалізації інтелектуалів постмодерну, оскільки їх «реальність» була безпосередньо пов'язана зі стилем їх «войовничого життя». Мета роботи розуміється як аналіз ролі та місця «інтелектуала» у біфуркаційних процесах переходу філософії «пост»-постмодерну та її нового смислового змісту. Методологічне забезпечення роботи зумовлено специфікою проблематики, що вимагає комплексних міждисциплінарних прийомів, перш за все феноменологічного, порівняльно-історичного і екзистенціального підходів. У статті акцентовується, що «пост»-сучасний концепт «інтелектуала» за всієї амбівалентності визначень відноситься до сфери професійних занять індивіда (occupational category), пов'язаної зі створенням якогось продукту з відповідними наслідками економіки «пізнього капіталізму». У результаті те, що «зводить» інтелектуал у постсучасних інституціях, визначається складною роботою ідеологізації суспільства в ключі синергетики політичних, культуральних і консюмеристських цілей. Усе більш очевидним стає той факт, що створення нових філософських понять у руслі радикальних змін постсучасності – це парадоксальний і надзвичайно складно контрольований феномен, який вимагає скрупульозного аналізу і міждисциплінарних теоретичних підходів в їх постійній еволюційній трансформації.

Ключові слова: політичне виробництво, інтелектуальна ідентичність, новий інституціоналізм, економіка владних відносин.

Вступ. Проблема ролі інтелектуальної еліти в політичній ситуації багатьох західних країн, безумовно, сьогодні не є настільки обговорюваною і конфліктною темою, якою вона була на хвилі «вибуху» постмодернізму в кінці 60-х – початку 70-х років минулого століття. Більше того, репрезентація інтелектуалів як особливого соціокультурного «продукту» пізнього капіталізму, безперечно, по-різному представлена в країнах Європи і Америки. І тоді, і значно пізніше те, що називалося «коло інтелектуалів» у Франції, Британії, Німеччині або Північній

і Південній Америці, вже не артикулювалося як специфічна група акторів, що володіють певною владою у соціокультурному і політичному «виробництві». У світі модерну інтелектуали грали досить значну роль у політичній сфері протягом принаймні останніх століть, що, однак, не означало «кристалізацію» їх інтелектуальної ідентичності: вони були і ліві, і праві, і ліберали, і анархісти, і демократи, і соціалісти. На початку XXI ст. питання про роль інтелектуалів, їхні завдання як конкретної соціокультурної еліти суспільства, безумовно, змінило свій критичний ракурс. У постсучасному дискурсі вже не мається на увазі, що інтелектуали неодмінно налаштовані радикально по відношенню до влади, проте здебільшого і раніше експліцитно або імпліцитно репрезентуються їхні «прогресивні погляди», їхнє критичне ставлення, «відчужує» їх від суспільства у цілому. М. Фуко, торкаючись проблеми «універсального інтелектуала», пише, що в його час не було різниці між поняттями «лівий інтелектуал» і «інтелектуал» *per se* [1]. Це зауваження М. Фуко пов'язане з думкою про зміни «практик» і «політик» інтелектуалів у контексті «пост»-постмодернізму, де наука й ідеологія змінили свій статус, де інституалізація займає одну із центральних культуральних і соціально-політичних позицій. Стався «поворот», характерний у цілому для «пост»-постмодернізму: «універсальний інтелектуал» у своїх специфічних вимогах, по суті, відрікся від універсальності «істини» і філософських «абсолютів», перебуваючи в жорстких рамках інституціональних дискурсів. Необхідно відзначити, що якщо у 80-х роках минулого століття, коли «постмодернізм» був необхідним дискурсивним терміном у його політкоректності, існувало «не-інституційне» середовище, сьогодні «все» – інституційно. І якщо деякі альтернативні організації і визначають себе як «над-інституційні», то лише для того, щоб підкреслити: виробництво культурних практик має відбуватися без різкого й агресивного зовнішнього втручання, під спокійним контролем відповідних інституцій.

Таким чином, якщо у постмодерні інтелектуал *de facto* перебував в опозиції до інституцій у «надінституційних умовах», то інтелектуали «пост»-постмодерну воліють репрезентувати себе у виробництві «культуральних пояснень», як правило, у рамках інституцій. З одного боку, приналежність до інституцій зі зрозумілих причин знижує кількість певних ризиків, з іншого – перед нами абсолютно очевидний феномен «дегламуризації» інтелектуала як такого. Варто зауважити, ще в кінці XX ст. М. Бредбері у «плутягському» романі «Професор Кримінале», що описує і героїв, і події в постмодерністському ключі пародій і пастіша, показав амбівалентність проблеми ідентичності інтелектуала: хто є його герой? шахрай від філософії, мислитель або чудовисько під маскою генія? [2] Через чверть століття це питання вже в іншому контексті стало ще більш інтригуючим. «Пост»-постмодерністи XXI ст. чітко відійшли від «одержимості мовою», занурившись у політологію, економічні теорії глобалізації та інші супутні їм дисципліни, відійшли від специфіки стилю наукових праць титанів постмодерну у своєму захопленні жанрами медійного простору Інтернету. Значні філософи «пост»-постмодерну не входять сьогодні у сферу уваги ні мас-культури, ні культури у «високому» значенні, яка теж змінила свій статус. Інтелектуали зійшли з підмостків театру «естетизованої реальності», поступившись місцем майстрам перформансу «фор»-культури, які за останні 20–30 років частково або повністю очистилися від домішок і плану змісту та форми вираження своїх видатних попередників.

Мета та завдання. Дослідити роль і місце «інтелектуала» в біфуркаційних процесах переходу філософії «пост»-постмодерну до її нового смислового змісту в першій чверті XXI ст.

Результати. Переконавання в тому, що філософія (і, відповідно, інтелектуали-філософи) грає важливу роль у світі, що глобалізується, кінця XX – початку XXI ст. поділяють багато дослідників, стверджуючи, що хоча глобалізація значно змінила практично кожен грань вигляду сучасного світу, фундаментальне завдання філософії не змінилася: це, як і раніше просвіта та пояснення питань, які можуть збагатити внутрішній світ як окремого індивіда, так і суспільства у цілому. Як зауважує Т. Адорно, філософія, яку не перемогли «мегасистеми», доводить, що цілі, автономна реальність й інші абстракції, як і раніше, грають певну роль у будь-якому раціоналізованому суспільстві [3]. Акцентуючи неоднозначність визначень постмодернізму, його ролі і місця в історії філософії, вчені підкреслюють: «Постмодернізм – це не модне віяння, це відчайдушний жест європейських інтелектуалів, які відкрили нам новий горизонт думки» [4, с. 7]. Ф. Гиренок

доводить, що сьогодні той, хто хоче мислити, повинен перестати «грати в класику» з міркуваннями про сутності, субстанції і т. п., сьогодні в «просторі границі» мислення носить не понятійний, але парадоксальний характер [4, с. 7]. Ф. Гиренко наполягає: не «фундамент філософії» повинен сьогодні цікавити інтелектуала, а ті межі, коли вже неможливо слідувати класичній логіці, наприклад логіці бінарних опозицій. Але саме у цей момент, стверджує вчений, відбувається цікавий феномен у соціокультурному житті власне інтелектуалів: «просунута частина інтелектуалів» знайшла свою нішу ближче до політики, до влади, прагнучи, як метафізично виражається Ф. Гиренко, стати членами «ордена золотого тільця» [4, с. 9].

Безперечно, найбільш обговорювана тема «інтелектуалізму» й у постмодерні, й у «пост»-постмодерні – це взаємовідношення інтелектуалів і влади, інтелектуалів у контексті їхніх соціальних локацій і політичних орієнтацій. У своїх працях Р. Брим репрезентує критичну дискусію в аспектах різних соціологічних поглядів інтелектуалів і визначає специфіку деяких соціальних умов, які спонукали інтелектуалів йти в тому чи іншому напрямі, дотримуватися того чи іншого «політичного компасу». Варто підкреслити: авторитетний учений демонструє, що інтелектуали, безумовно, мають певні соціальні корені, але вони не прив'язані до якогось одного соціального класу або групи всередині суспільства: вчений робить зауваження про те, що тільки в ході аналізу «моделі мобільності» інтелектуала можна прийти до адекватного розуміння його/її політики. [5].

У цікавому та, як прийнято в постмодернізмі, парадоксальному плані цю проблематику розвиває Ф. Ларвелль у роботі «Інтелектуали і влада», приділяючи особливу увагу кримінальним аспектам: ролі насильства, положенню жертв насильства і т. п. Він, до певної міри слідує в тому ж руслі, що і Ф. Гиренко, звинувачує інтелектуалів у тому, що вони приділяли – і далі продовжують приділяти – дуже багато уваги абстрактним філософським поняттям справедливості, істини, добра і т. д. замість того, щоб сфокусуватися на жертві несправедливості, приниженні, насильства, сегрегації і т. п. Розробляючи впливову нині теорію рефлексувань у non-philosophy, вчений доводить, що теоретизування має бути підпорядковане ретельному дослідженню щоденних страждань жертв злочинів на найрізніших рівнях суспільної відповідальності і приватного життя [6].

Як видається, тут доречно знову згадати класику постмодернізму. За М. Фуко для того, щоб охарактеризувати «нову економіку» владних відносин, необхідно звернутися до форм опору владним структурам; а оскільки ці форми опору є «хімічним каталізатором» для акцентування владних відносин, вони повинні аналізуватися за допомогою антагонізмів, які присутні в їхніх стратегіях. Дослідники зауважують, що траєкторія думки М. Фуко про владу, її форми й розвиток безпосередньо пов'язана зі стилем його «войовничого життя», з його інтелектуально акцентованою політичною активністю, яка червоною ниткою вплетена в найголовніші політичні події кінця ХХ ст. [7, с. 2]. У цьому контексті варто також звернутися до однієї з останніх робіт американського теоретика Д. Бейлі, який аналізує роль інтелектуалів на прикладі репрезентації інституту президентської влади у США [8]. У центрі уваги Д. Бейлі – відома «напруга», яка притаманна республіканській ідеї законодавчої і виконавчої влади. Президент «за визначенням» розглядається й як гарант закону, й як представник «влади народу», що викликає низку питань, наприклад чи представляє президент усю націю чи він виступає від імені «ядра» своїх прихильників, тих громадян, які проголосували за нього. Знаменно, що Д. Бейлі опублікував свою книгу саме в той час (2019 р.), коли ця тема виявилася у центрі політичних і цивільних дебатів щодо влади у США. Автор книги, представляючи релевантний аналіз, показує, що «інтелектуал» підтримує і підкріплює політичну корисність та практичну цінність ідей президентів, репрезентованих у дискурсах різних історичних періодів.

Учені, що досліджують «новий інституціоналізм», звертають увагу на концепції, що підкреслюють обмеженість раціональності людини в силу обмеженості основного ресурсу раціональності – інтелекту. Відзначається, що в сучасному світі в середньому рівень інтелекту з року в рік падає. Люди, що народилися з 1930 по 1980 р., мають рівень IQ на 20% вище, ніж ті, хто народився пізніше; таким чином, зауважують коментатори, ми можемо отримати

більш здорове покоління, з більшою тривалістю життя, яке інтелектуально не буде нічого із себе представляти. Як наслідок, уже сьогодні спостерігається обмежена раціональність економічних акторів, проблема опортунізму і низька оцінка справедливості інституційної системи [9, с. 31]. Останнє підвищує «видатки обміну», оскільки інформація має певну ціну й асиметрично розподіляється серед сторін, акторів і агентів дії.

Автори робіт, що розглядають інституалізацію прав людини, також акцентують на необхідності чіткого визначення обговорюваних понять; при цьому підкреслюється, що права людини є одночасно і характеристикою відносин «людина – держава», і інструментом обмеження влади держави над людиною. Права людини аналізуються переважно в руслі законодавства, державних правозахисних організацій, інституту омбудсмену, європейських інститутів просування і захисту прав людини [10].

У роботах, присвячених публічному простору і владі, відзначається зростання популярності і поширення у світі так званих *think tanks* (у вільному перекладі «фабрик думки»). М.Б. Гірський підкреслює, що за останні десятиліття «фабрики думки» пройшли вражаючий шлях, оскільки в першу чергу вони потрібні політикам як одне з альтернативних джерел інформації, необхідної для прийняття рішень. На початку ХХІ ст. в усьому світі «фабрики думки» стають усе більш впливовими організаціями громадянського суспільства, сфера діяльності яких може знаходитися на дистанції від уряду, притому що багато *think tanks* працюють і на владні структури [11]. Безперечно, актуальна проблема інституалізації представлена в роботі У. Бека і Е. Бек-Герншейм «Індивідуалізація: інституційний індивідуалізм і його соціальні та політичні наслідки». Учені аналізують індивідуалізацію постмодерну як соціальну умову, яка не може бути виконана силою «вільного рішення» індивіда. Індивідуалізація, на думку дослідників, – це покарання, хоча парадоксальне, оскільки вона входить своїми наративами, біографією індивідів у суть: соціокультурну, політичну, економічну і т. д. Людина завжди змушена адаптуватися до умов ринку праці, освітньої системи, вимог «суспільного блага» і т. п., тобто до інститутів. Автори не наполягають на ствердженні, що індивідуалізація «килимовим принципом» впливає на все населення, без диференціації, скоріше за все, термін «індивідуалізація» розглядається як ключове слово в певному постмодерністському «тренді». Однак автори, безсумнівно, проголошують як тезу те, що розвиток індивідуалізації, цей «тренд» є «кінцем» стійких, зумовлених образів людини [12, с. 5].

Перш ніж перейти, власне, до міркувань щодо місця і функції «інтелектуала» у структурі західного «пост»-постмодерна, необхідно зупинитися на визначенні поняття «інтелектуал» у сенсі його/її сутності за Е. Гуссерлем [13, с. 77]. У своїх визначеннях цього терміна в новітній соціально-філософській лексиці дослідники дають, як правило, три позиції: характерний для всіх товариств представник розумової праці, який здійснює духовне виробництво і поширення знань; суб'єкт критичного дискурсу; за М. Фуко індивід, що виводить себе зі стану стійкості, шукає поза звичних словників і структур [14, с. 134]. Концепція Т. Соуелла, авторитетного американського теоретика у сфері соціальних наук, визначається нині найбільш валідною й актуальною. Учений стверджує, що поняття «інтелектуал» відноситься до сфери занять індивіда і, таким чином, є *occupational category*: це письменники, вчені, мас-медійні коментатори, публічні політики і т. п., тобто ядро концепту «інтелектуал» – це ідея професійних занять, свого роду «ведення справ» як поширення «товару», «торгівлі», але не особистого застосування цих ідей [15, р. 2–3]. Слід також відзначити те, як доречно і точно вчений аналізує *intelligence* («розум, глузд, здатність швидкого розуміння») і *intellect* («розум, глузд, інтелект»), протиставляючи їх один одному. Т. Соуелл пише, що здатність охопити комплекс ідей і маніпулювання ними визначає *intellect*, але цього недостатньо, щоб визначити *intelligence*: останнє залучає з'єднання понять *intellect*, *judgement*, *care*, тобто з'єднання інтелекту із розсудливістю і уважним, обережним ставленням у виборі релевантних пояснень і проведенні емпіричного тестування тієї чи іншої теорії. Таким чином, можлива дефініція цього концепту як індивіда, для якого ідеї є Альфа і Омега його/її роботи, для якого важливо залишатися релевантним в публічному полі, важливо «вести справи» – з ідеями, концептами та дискурсами. Інтелектуали – не просто

«думаючі люди», здатні рефлексувати і продукувати актуальні напрями думки, їхній кінцевий продукт – «ідеї», які як продукт необхідно продати. У цьому контексті також слід торкнутися терміна «інтелігенція», який увійшов у лексикон переважно Східної Європи в кінці XIX ст. Хоча, на думку вчених, цей термін стосується перш за все Росії кінця XIX – початку XX ст., світогляд інтелігентів за всієї своєї неоднорідності і в більш пізньому західноєвропейському дискурсі XX ст. відображає теорії, що свідчать про прихід до влади інтелектуальної еліти (Д. Белл, З. Бжезинський, Р. Арон, Х. Шельські та ін.). Однак у Росії цей термін насамперед визначав мислителів, критично налаштованих до царської влади, і зіграв потім одну з ключових ролей у революційному русі початку XX ст. [15, р. 12]. Слід зауважити, що через півстоліття у Франції та інших західних країнах настрої, властиві *reg se* «інтелігенції», були досить популярні. Цей період репрезентував свого роду Ренесанс інтелектуальних течій, пов'язаних із поняттям «інтелігенція», оскільки якщо інтелігенція – це мислячий творчо, глибоко рефлексуючий, культурний шар суспільства, то у цілому інтелектуали є клас [16, р. 470]. Сьогодні «Парадигма індивідуалізму» змушує нас сприймати думки про «творчість образів» як сферу діяльності «художника» або «інтелектуала» (у будь-якому разі «інтелігента»), людини особливої, природу якої в історії західної культури як звеличували, так і не вважали такою, що заслуговує довіри, однак обидві сторони визнавали (і визнають), що природа «людини історичної», «інтелектуала» є відмінною від природи «звичайних» людей. Однак тут слід зазначити: сама «природа знання» у постмодернізмі набуває радикально нові риси. Очевидним є, наприклад, той факт, що такі інституції, як університети, перестали бути місцем «чистого вивчення», студенти перестали бути індивідами, що накопичують знання. У цілому виробництво нового типу «людина, що пізнає» (*knower*) і зміна концепту «знання» – досить відома постмодерністська сентенція. Неминучий перехід від «пізнаючої людини» до «споживаючої людини» є, як відомо, наріжним каменем постмодернізму. Знання сьогодні виробляються як товар, і це те дійсно історична зміна, яка легітимізує постмодернізм [17].

Незважаючи на те що й сьогодні викладачі, що працюють в університетах, виявляють у певних випадках свої політичні вподобання, як правило, це відбувається поза університетських стін; «академіки» не вступають у відкриту конфронтацію з ідеологією інституції – університету. З іншого боку, існують альтернативні інституції науки й освіти, які визначають своє положення «над інститутом», що дає змогу вченим успішно працювати у виробництві культурних практик, у прояві своєї специфічності в опозиції до «універсального».

Варто знову звернутися до Ж. Дерріда, який не дає змоги забути той факт, що виробництво теорії, по суті, – дуже важлива практика, що робить світ таким, яким він є в певний момент, саме таким чином пов'язуючи політику, культуру й етику [18]. І, як стверджує Г. Співак, філософ і культуролог, незважаючи на всі спроби відстояти концепт «універсальний інтелектуал» у західному контексті, історія у своїх дискурсах і наративах на ділі демонструє: робота «проти теорії» в постмодернізмі перетворює критику на «святкування» знаменитих постмодерністів як «універсальних інтелектуалів [19, с. 7]. Останнє пов'язане з питанням про те, чи визначає інтелектуал його/її положення всередині «інституціональності» або поза нею. Як видається, за М. Фуко не існує «не-інституційне» зовнішнє оточення; інтелектуал завжди знаходиться в межах того чи іншого інституційного дискурсу, який, як правило, завжди проголошує свою «правду», незважаючи на відносини між інституцією і неінституціональним середовищем. Таким чином, у принципі неможливе існування неінституціонального навколишнього середовища [19, с. 5]. Інституція не може перебувати в ізолюваному положенні, отже, критик завжди повинен мати на увазі певну структуру взаємовідносин інституції та суспільства, той чи інший «фреймінг». Робота проти теорії певного інституту «всередині інституту» яскраво репрезентована в постмодерні у сфері феміністських досліджень. Наприклад, Л. Ірігаре, звернувшись до психоаналізу З. Фрейда і Ж. Лакана в «Міркуваннях іншої жінки», викликала полеміку, яку вона потім послідовно продовжувала, з найбільш авторитетними психоаналітиками, внаслідок чого вона була звільнена з Університету Парижа (Vincennes) і вигнана зі школи Лакана [20]. Ю. Крістева, яка зробила загально визнаний вплив на західний постмодернізм, як відомо,

на рубежі 70-х років минулого століття у своїх роботах активно акумулювала ідеї Р. Барта, Ж. Дерріда, М. Фуко, будучи представницею *Tel Quel*. Із наростанням постструктуралістських тенденцій стиль Ю. Кристевой змінюється, і на зміну «науково-об'єктивованій» безособової манері оповіді приходять постмодерністська «чутливість».

Тут необхідно подивитися на проблему в іншому ракурсі: якщо слідувати прийнятим визначенням поняття «інтелектуал», то виникає парадоксальна думка про те, що не можна назвати «інтелектуалом», наприклад, Д. Донна, найбільшого представника британської метафізичної школи в поезії XVII ст., або в наш час І. Бродського, поетична й у цілому літературна творчість якого справила дуже значний вплив на інтелектуальний потенціал розвитку світогляду його сучасників, хоча сам він і відмовлявся від титулу «володаря умів». Безперечно, є безліч інших прикладів. А.П. Кропоткін, анархіст, лідер «революційного народництва», як відомо, був видатним ученим-інтелектуалом, який плідно працював у філософії та історії, політекономії і соціології, історії науки й етнографії. Один із головних етичних постулатів А.П. Кропоткіна – дослідити державу/інституцію як консолідуючий суспільство механізм через саморегуляцію індивідів, громад і спілок за допомогою певних моральних функцій і завдань є, безумовно, актуальним і в наші дні, про що свідчать лібертаріанські настрої в західному соціокультурному контексті постмодерну [21].

Повертаючись до французької еліти інтелектуалів кінця 60-х – початку 90-х років XX ст., варто згадати ім'я Ж. Дельоза, який творив в «інтелектуальній кухні» свого часу: захоплення лівими ідеями, постструктуралізмом, повалення метафізики і т. п. Як і будь-якого «традиційного інтелектуала», його зачіпало те, що відбувається у світі, проте не можна стверджувати, що його ідеї були відображенням політичної та соціокультурної ситуації того історичного моменту. За життя Ж. Дельоза французькі філософи входили в дуже невеликий інтелектуальне коло, щось на кшталт «салонної спільноти». Цей дуже вузький соціальний «зріз інтелектуалів» писав і підписував величезну кількість петицій і протестів, підтверджуючи думку про те, що інтелектуал у Франції не просто мислитель, а й її «народний трибун» [22, с. 20]. А. Бадью називав Ж. Дельоза «бійцем невидимого фронту» [22, с. 22]. Безперечно, Ж. Дельоз завжди боровся з ідеологією правлячих інституцій, однак слід зазначити, що він постійно сперечався з Ж. Лаканом, Л. Альтюсером і навіть із М. Фуко. Більше того, у руслі концепції мови як «центральної ідеї» інтелектуалів постмодернізму Ж. Дельоз створив свій власний «важкий і неподатливий» дискурс, йому дорікали в тому, що він використовує складні слова заради «шику», для підтримки своєї інтелектуальної елітарності, на що сам Ж. Дельоз відповідав, що це все не просто ворожість, це ідіотизм [22, с. 24]. Тут, як уявляється, слід попутно згадати слова І. Хасана про те, що в постмодернізмі «навіть мова – найменше божество нашої еліти – знаходиться під загрозою повної немочі як ще один бог, який не виправдав сподівання» [23, с. 442].

На нашу думку, істина, однак, полягає у тому, що Ж. Дельоз, дійсно елітарний і важко вловимий; шизофренія, без якої за Ж. Дельозом неможливий ніякий творчий акт, надає художнику риси соціального збоченця («Анти-Едіп»). Із погляду герменевтичного інтертексту тут не можна не згадати відповідну референцію С. Жижека в його фільмі-лекції *The Perverts Guide to Ideology* («Путівник по ідеології для збоченця»): постмодерніст і психоаналітик С. Жижек також іменує себе «збоченцем».

У «пост»-постмодернізмі роль інтелектуалів та їхні знання змінюються радикально, при цьому деякі вчені вважають, що їхній вплив останнім часом значно посилюється порівняно не лише з епохою Н. Макіавеллі, коли малося на увазі, що інтелектуали повинні безпосередньо впливати на правителів, але і з більш пізніми історичними періодами модерну. Сьогодні процес впливу репрезентує себе не у формуванні певної думки або світогляду акторів-політиків і правителів, не в безпосередньому інтелектуальному керівництві діями «власників влади», що демонструвалося протягом століть, але шляхом формування громадської думки такими способами, які змогли би вплинути на дії «власників влади» в демократичних суспільствах. При цьому той факт, поділяють чи ні «власники влади» спільне бачення і специфічні політики тих чи інших інтелектуалів, значення не має. У цьому контексті навіть державні лідери – з презирством

до інтелектуалів – змушені схилитися в умовах «зміни клімату громадської думки» до тих ідеологічних установок, які формуються інтелектуалами [15].

Що стосується «суспільства», його актори у цілому, налаштовані завжди консервативно; «суспільство» per se схильне відхиляти ті нові ідеї та тенденції, які загрожують традиціям і звичаям, що в суспільстві «пост»-постмодерну це є природна реакція на небувалу кількість культуральних і соціальних факторів і фактів з їх безпрецедентною швидкістю змін. Психологічний фактор «страху» у цьому разі дуже великий, саме тут так важлива роль інтелектуала в підготовці суспільства до тієї чи іншої соціокультурної радикальної зміни, більше того, здебільшого інтелектуальною метою є виклик агресивного невдоволення суспільства, вибух протестів «натовпу», що імпліцитно створює обґрунтування тієї чи іншої ідеологічної установки.

З іншого боку, у «пост»-постмодерні в деякому сенсі очевидна «криза менеджменту» в її найширшому сенсі. Останнє включає як моральні, так і «неетичні» проблеми: з погляду метафізики, наприклад, категорію «Іншого» і відповідне гендерне виробництво у феміністській програмі або, наприклад, складні взаємозв'язки між економічними і культурними системами цінностей, в яких «економічний редукаціонізм» здебільшого бере верх над міркуваннями про мораль в етичних філософських навчаннях. У цьому контексті необхідно зупинитися на психології організацій, основними функціями яких є дослідження/продукування ідей і подальша публічна комунікація з акцентом на медіаторській ролі інтелектуальної думки. Як відомо, існує кілька способів класифікації подібних інституцій, у цілому три виділяються як домінуючі: фабрики думки (ФМ), центри публічної політики (ЦПП), некомерційні організації (НКО). Що стосується останніх, то НКО (nonprofit organization), згідно з енциклопедією «Британіка», – це організація, як правило, орієнтована на досягнення цілей через колективні дії громадян, які не формують прибуток. У США, наприклад, НКО законодавчо не обкладається податками, подібне звільнення від податків характерно для цих організацій у тій чи іншій формі і в інших країнах. НКО часто називають «неурядовими організаціями (nongovernmental organization), що є не зовсім правильним, оскільки неурядові організації можуть мати комерційну діяльність. НКО переживали безпрецедентне розширення своєї діяльності в кінці ХХ ст., унаслідок чого термін «третій сектор» використовується і сьогодні для подібних організацій [24]. За своїм призначенням НКО, що фінансуються численними грантами, є дослідницькими організаціями з акцентом на пошуку вирішення проблеми і впровадженні результатів, будучи «медіаторами» між владними структурами та публічним товариством.

Що стосується фабрик думки, то їх психологія і, відповідно, функції більш різноманітні: вони можуть бути академічними (університети без студентів), дослідницькими (контрактна форма роботи), ідеологізованими (advocacy tanks) та партійними [11, с. 196].

Головною функцією центрів публічної політики (ЦПП) є, як правило, медіаторська функція, здебільшого ЦПП пов'язані з організаціями «третього сектору», більше того, як правило, вони створені ними, що визначає ідеологію, якої дотримуються їхні члени. У виконанні їхньої комунікативної функції ФМ і ЦПП виступають посередником між НКО і наукою та бізнесом, посередником між НКО і ЗМІ як експерти для обговорення проблем і вироблення спільних рекомендацій. На початку ХХ ст. тенденції діяльності ФМ, ЦПП і НКО не змінилися: у всьому світі вони стають усе більш значущими агентами впливу, сфера діяльності яких постійно розширюється й охоплює нові напрями.

Висновки. Теоретично проблема «інтелектуала» в інформаційній та комунікативній діяльності інституцій, згаданих вище, багато в чому пов'язана з необхідністю пам'ятати про те, що будь-який індивід, який виступає в інтересах привілейованої групи, у практиках, що йдуть у розріз із привілейованою теорією, зобов'язаний «за визначенням» продукувати певний результат. Звичайний індивід у публічному просторі не задає і не зобов'язаний ставити питання про те, як продукується влада. Те, що роблять інтелектуали в «пост»-сучасних інституціях, визначається дуже складною і, безперечно, інтелектуальною роботою ідеологізації суспільства в такому ключі, щоб у разі провалу замовленої владою програми можна було б перекласти відповідальність на якусь інституцію, у цілому на суспільство. Безумовно, протягом останніх

століть безліч теорій, що репрезентуються як «істини», виявилися хибними; широко відомо, що помилки були не тільки філософськими чи політичними, а й моральними.

У «пост»-постмодерні дихотомія «інтелектуал – суспільство» чітко набуває нових рис: інтелектуали не впливають безпосередньо на state-holders – політиків, державних діячів, але імпліцитно формують суспільний клімат так, щоб саме «народ», його вимоги і маніфест – hashtags виглядали вирішальним чинником у прийнятті відповідного рішення в руслі демократичного модусу правління державою. Усе більш очевидним стає той факт, що реформування суспільства – це парадоксальний, суперечливий і надзвичайно складно контрольований феномен. Саме тому роль інтелектуалів буде й далі трансформуватися в загальному постмодерністському процесі нормалізації змін у контексті постпарадигматичних трансформацій на рівні суспільного життя індивідів і в контексті настільки ж небувалого акценту на індивідуалізації в приватному житті людей – суб'єктів і об'єктів дій інституцій. Розширюється сфера рефлексивного управління як публічним простором, так і особистістю self індивіда-актора цього простору, вимагає нових підходів до інституціонального менеджменту й «інтелектуала» як головного джерела розвитку інституцій та інституціональності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bové P.A. Intellectuals at War: Michel Foucault and the Analytics of Power. *Substance*. 1983. Vol. 12. № 1. P. 35–55.
2. Bradbury M. *Doctor Criminale: A Novel* London: Picador, 2000. 352 p.
3. Adorno T.W. *Critical Models. Interventions and Catchwords*. New York : Columbia University Press, 1998. P. 5–27.
4. Гиренок Ф. Удовольствие мыслить иначе. Москва : Академический проект, Фонд «Мир», 2010. 235 с.
5. Brym R. *Intellectuals and Politics*. London ; New York : Routledge, 2010. 90 p.
6. Laruelle F. *Intellectuals and Power*. Cambridge : Polity, 2014. 160 p.
7. Hoffman M. *Foucault and Power: The Influence of Political Engagement on Theories of Power*. New York, London : Bloomsbury Academic, 2013. 232 p.
8. Bailey J.D. *The Idea of Presidential Representation: An Intellectual and Political History*. Kansas : University Press of Kansas, 2019. 264 p.
9. Константинов М.С. Вклад М.К. Петрова в новую институциональную теорию / Айвазова С.Г., Патрушев С.В. (отв. ред.). *Новые направления политической науки: Гендерная политология. Институциональная политология. Политическая экономия. Социальная политика*. Москва : РАН, РОССПЭН, 2007. С. 26–40.
10. Сунгуров А.Ю. Институционализация прав человека в современной России: первые штрихи к картине. *Публичное пространство, гражданское общество и власть: опыт развития и взаимодействия*. Москва : РОССПЭН, 2008. С. 217–232.
11. Горный М.Б. Центры публичной политики в конце XX – начале XXI вв. *Публичное пространство, гражданское общество и власть: опыт развития и взаимодействия*. Москва : РОССПЭН, 2008. С. 194–207
12. Beck U., Beck-Gernsheim E. *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London : Sage, 2002. 222 p.
13. Гусерль Е. *Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии*. Москва : Академический проект, 2009. 489 с.
14. Кравченко С.А. *Словарь новейшей социологической лексики: теории, понятия, персоналии (с английскими эквивалентами)*. Москва : МГИМО, 2011. 408 с.
15. Sowell T. *Intellectuals and Society*. New York : Basic Books, 2012. 680 p.
16. *Oxford Advanced Learner's Encyclopedia Dictionary*. Oxford University Press, 1996. 1081 p.
17. Appignanesi L., Garratt C. *Introducing Postmodernism: A Graphic Guide*. London : Icon Books, 2014. 196 p.
18. Rapaport H. *Later Derrida: Reading the Recent Work*. New York ; London : Routledge, 2003. 158 p.
19. Spivak G.C. *The Post-Colonial Critic: Interviews, Strategies, Dialogues*. Ed. S. Harasym. New York ; London : Routledge, 1990. 168 p.

20. URL: <https://www.britannica.com/biography/Luce-Irigaray>
21. Кропоткин П.А. Этика: Избранные труды. Москва : Политиздат, 1991. 496 с.
22. Дьяков А.В. Жиль Делез. Философия различия. Санкт-Петербург : Алатейя, 2013. 504 с.
23. Hassan I. Making Sense: The Trials of Postmodern Discourse Hassan, Ihab. *New Literary History*; Baltimore, etc. (Winter 1987) Vol. 18. № 2. P. 437–456.
24. URL: <https://www.britannica.com/topic/nonprofit-organization>

REFERENCES

1. Bové P. A. Intellectuals at War: Michel Foucault and the Analytics of Power. // *Substance*. Vol. 12, № 1, 1983. P. 35-55.
2. Bradbury M. *Doctor Criminale: A Novel* London: Picador, 2000. 352 p.
3. Adorno T. W. *Critical Models. Interventions and Catchwords*. New York: Columbia University Press, 1998. P. 5-27.
4. Girenok F. *The pleasure of thinking differently*. Moscow: Academic Project, Mir Foundation, 2010. 235 с.
5. Brym R. *Intellectuals and Politics*. London, New York: Routledge, 2010. 90 p.
6. Laruelle F. *Intellectuals and Power*. Cambridge: Polity, 2014. 160 p.
7. Hoffman M. *Foucault and Power: The Influence of Political Engagement on Theories of Power*. New York, London: Bloomsbury Academic, 2013. 232 p.
8. Bailey J. D. *The Idea of Presidential Representation: An Intellectual and Political History*. Kansas: University Press of Kansas, 2019. 264 p.
9. Konstantinov M.S. Contribution of M.K. Konstantinov M.S. Petrov's contribution to the new institutional theory // Aivazova S.G., Patrushev S.V. (ed.). *New Directions in Political Science: Gender Political Science. Institutional Political Science. Political Economy. Social Policy*. Moscow: RAPN, ROSSPEN, 2007. С. 26-40.
10. Sungurov A. Yu. *Institutionalization of Human Rights in Modern Russia: The First Steps to the Picture. Public Space, Civil Society and Power: Experience of Development and Interaction*. Moscow: ROSSPEN, 2008. С. 217-232.
11. Gorny M.B. *Public Policy Centres at the End of the XX - Beginning of the XXI Century. Public space, civil society and power: the experience of development and interaction*. Moscow: ROSSPEN, 2008. С. 194-207
12. Beck U., Beck-Gernsheim E. *Individualization. Institutionalized Individualism and Its Social and Political Consequences*. London: Sage, 2002. 222 p.
13. Husserl E. *Ideas for Pure Phenomenology and Phenomenological Philosophy*. Moscow: Academic Project, 2009. 489с.
14. Kravchenko, S.A. *Dictionary of Modern Sociological Vocabulary: Theories, Concepts, Personalities (with English equivalents) / S.A. Kravchenko*. – Moscow: MGIMO Publishing House, 2011. 408 с.
15. Sowell T. *Intellectuals and Society*. New York: Basic Books, 2012. 680 p.
16. *Oxford Advanced Learner's Encyclopedia Dictionary*. Oxford University Press, 1996. 1081 p.
17. Appignanesi L., Garratt C. *Introducing Postmodernism: A Graphic Guide*. London: Icon Books, 2014. 196 p.
18. Rapaport H. *Later Derrida: Reading the Recent Work*. New York, London: Routledge, 2003. 158 p.
19. Spivak G. C. *The Post-Colonial Critic: Interviews, Strategies, Dialogues*. Ed. S. Harasym. New York, London: Routledge, 1990. 168 p.
20. <https://www.britannica.com/biography/Luce-Irigaray>
21. Kropotkin P.A. *Ethics: Selected Writings*. Moscow: Politizdat, 1991. 496 с.
22. Dyakov A. V. *Gilles Deleuze. Philosophy of Difference*. Saint Petersburg: Alateya, 2013. 504 с.
23. Hassan I. *Making Sense: The Trials of Postmodern Discourse* Hassan, Ihab. *New Literary History*; Baltimore, etc. (Winter 1987) Vol. 18, № 2. P. 437-456.
24. <https://www.britannica.com/topic/nonprofit-organization>

Vlasova Tetiana Ivanivna

Doctor of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Philology and Translation
Dnipro National University of Railway Transport named after Academician Vsevolod Lazaryan
2 Lazaryan str., Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5040-5733

Novokshonova Nataliia Oleksandrivna

Postgraduate Student at the Department of Philology and Translation
Dnipro National University of Railway Transport named after Academician Vsevolod Lazaryan
2 Lazaryan str., Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0289-1455

THE CRISIS OF INTELLECTUAL POLITICS IN THE «POST»-POSTMODERN AGE OF THE TWENTY-FIRST CENTURY.

The everlasting transformations of postmodernity with their current tendency to radical changes have called into question the critical discourse of the «intellectual» as the cultural and political elite of the most western societies. This phenomenon has produced different consequences: on the one hand, it is noted to reduce multiple risks and threats, on the other – it can be described as some reduction of the «glamour» features of the image of the intellectual. Nowadays theorists with their practice of persistent skepticism are inclined towards «non-philosophy» approaches, as a result, they accuse intellectuals of paying tribute to classics while ignoring the necessities of intellectuals' everyday life. The latter represents a kind of retreat from the traditional conceptualization of the postmodern intellectuals, which was directly connected with the style of their «militant lives», and consequently their theory has at least occasionally been labelled elitist and self-preoccupied. Moreover, postmodernists are blamed for their definition of the institution as a place of pure learning, though they are known to stress that the production of theory is in fact a very important practice. The latter determines the aim of the paper as the analysis of the place and role of the intellectual in the bifurcational processes of the transition of the «post»-postmodern philosophy to its new notional content. The methodological provision of the paper is conditioned by the problem specificity, which calls for complex interdisciplinary approaches, first of all the phenomenological, comparative-historical and existential methods.

The widely discussed theme in the «intellectualism» is no doubt considered to be interrelations of the intellectuals and the power during the last – at least – fifty years. The article represents the recent changes of the context of the intellectuals' social locations and political orientations, which leads to the assertion that the «post»-postmodern concept of the «intellectual», first of all refers to the sphere of their professional occupation, thus, it is the «occupational category». It implies that the contemporary philosophers are engaged in making some «product» with all the subsequent consequences of the «late capitalism economy». As the result, that what the «intellectual» produces in the «post»-postmodern institution is determined by the complicated work-process of ideology, consumerism, and culture in the complex synergy of the political objectives. It becomes more evident that the creation of the new philosophic notions in the light of the recent radical transformations, which even in the postmodern epoch of the «normalisation of change» seems to be unprecedented, is in fact a paradoxical and extremely complicated phenomenon with the attempts to control its effects. Presumably, it demands new approaches to its investigation, which does not necessarily imply an abandonment of the previous interdisciplinary research, or the similar importance of the classical conceptual apparatus.

Key words: political production, intellectual identity, new institutionalities, the economy of power relations.